

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการเปิดรับ การใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจจากสื่อมวลชนของผู้สูงอายุ ผู้วิจัยได้นำแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาศึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. แนวความคิดเรื่องการเปิดรับสื่อมวลชน
2. ทฤษฎีการเลือกและการแสวงหาข่าวสาร
3. ทฤษฎีการใช้สื่อเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจ
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวความคิดเรื่องการเปิดรับต่อสื่อมวลชน (Mass Media Exposure)

ความหมายของการสื่อสารมวลชน

การสื่อสาร (Communication) หมายถึง กระบวนการของการถ่ายทอดสาร (Message) จากบุคคลฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่า ผู้ส่งสาร (Source) ไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่า ผู้รับสาร (Receiver) โดยผ่านสื่อ (Channel)

คำว่า "Mass Communication" หรือในภาษาไทยเรียกว่า "การสื่อสารมวลชน" หมายถึง กระบวนการ (Process) การสื่อสารประเภทหนึ่ง เป็นกระบวนการสื่อสารกับมวลชน การใช้คำว่า "การสื่อสารมวลชน" มีความหมายครอบคลุมทุกองค์ประกอบของกระบวนการ ซึ่งประกอบด้วย ผู้ส่งสาร (source) ข่าวสาร (message) สื่อมวลชน (mass media) ผู้รับข่าวสาร (mass audience) (Wright, 1975 : อ่างใน ปรมะ สตะเวทิน, 2525) ดังนั้น ในการพิจารณาว่าการสื่อสารใดเป็นการสื่อสารมวลชน จึงต้องพิจารณาจากลักษณะเฉพาะ ขององค์ประกอบต่างๆ ดังกล่าว

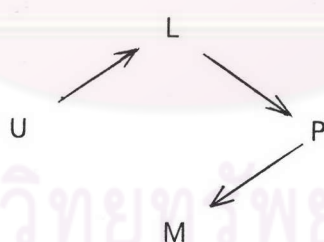
สื่อมวลชน (Mass Media) หมายถึง องค์ประกอบหนึ่งในกระบวนการสื่อสารมวลชน ได้แก่ สื่อที่แบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1. สิ่งพิมพ์ (หนังสือพิมพ์ นิตยสาร หรือวารสารต่างๆ)
2. วิทยุกระจายเสียง
3. โทรทัศน์
4. ภาพยนตร์

เสรี วงษ์มณฑา (2523) กล่าวว่า สื่อสารมวลชน เป็นสถาบันหนึ่งที่มีบทบาทในการที่จะช่วยเตรียมมนุษย์เราไปสู่สังคม การอ่านหนังสือพิมพ์ การดูวิทยุโทรทัศน์ การฟังวิทยุกระจายเสียง การดูภาพยนตร์ มีส่วนในการปลูกฝังค่านิยม ความคิด ทักษะคติต่างๆ ให้เราได้ทั้งสิ้น

การเปิดรับสื่อมวลชน

แดเนียล เลินเนอร์ (Daniel Lerner, 1950) กล่าวว่า เมื่อชุมชนต่างๆ ได้มีการพัฒนาและขยายตัวเป็นเมือง จะช่วยให้เกิดการพัฒนาด้านการเรียนรู้ กล่าวคือระดับการเรียนรู้หนังสือสูงขึ้น จะทำให้เกิดการเปิดรับสื่อมวลชนมากขึ้น และเมื่อชุมชนมีความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีจากการพัฒนาอุตสาหกรรม สังคมจะขยายขอบข่ายของสื่อมวลชน การขยายตัวของสื่อมวลชนก็จะช่วยยกระดับการเรียนรู้หนังสือให้มากขึ้นด้วย ซึ่งจะกระตุ้นให้เกิดความสนใจและเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและการเมือง ซึ่งนับว่าเป็นเป้าหมายสำคัญของสังคมสมัยใหม่ เฟรดดริก เฟรย์ (Frederick W. Frey, 1973) ได้เสนอแผนภาพแสดงความสัมพันธ์ของ ปัจจัยต่างๆ ตามแนวคิดของ Lerner ไว้ดังนี้

- U หมายถึง การทำให้เป็นเมือง (Urbanization)
 L หมายถึง การรู้หนังสือ (Literacy)
 P หมายถึง การมีส่วนร่วมทางการเมืองและเศรษฐกิจ (Political and Economic Participation)
 M หมายถึง การเปิดรับสื่อมวลชน (Mass Media Exposure)

แต่ในการเปิดรับสื่อมวลชนจะสัมฤทธิ์ผลมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับพฤติกรรม การเปิดรับสารของผู้รับ ซึ่งเมอร์ริลล์ และ โลเวนสไตน์ (Merrill and Lowenstein, 1971) ได้สรุปว่าเกิดจากปัจจัยพื้นฐานดังนี้ คือ

1. ความเหงา ซึ่งเหตุผลทางจิตวิทยาเชื่อว่า โดยปกติมนุษย์ย่อมไม่ชอบที่จะอยู่ตามลำพังพยายามที่จะรวมกลุ่มเพื่อสังสรรค์กับผู้อื่นเท่าที่มีโอกาส แต่ถ้าไม่สามารถที่จะติดต่อสังสรรค์กับบุคคลได้โดยตรง ก็จะอยู่กับสื่อต่างๆ ที่ใช้ในการสื่อสาร และบางคนก็จะพอใจที่อยู่กับสื่อมวลชนมากกว่าสื่อบุคคล อาจเป็นเพราะสื่อมวลชนเป็นเพื่อนแก้เหงา และไม่สร้างแรงกดดันในการสนทนาหรือทางสังคมแก่ผู้รับ

2. ความอยากรู้อยากเห็น ซึ่งเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งสื่อมวลชนสามารถที่จะตอบสนองในสิ่งเหล่านี้ได้ โดยสื่อประเภทต่างๆ ถือเอาความอยากรู้อยากเห็นเป็นหลักสำคัญอย่างหนึ่งในการเสนอข่าวสาร

3. ประโยชน์ใช้สอยของตนเอง โดยพื้นฐานแล้วมนุษย์เป็นผู้ที่มีความเห็นแก่ตัว จะแสวงหาและเลือกใช้ข่าวสารให้เป็นประโยชน์แก่ตนเอง ทั้งในแง่ของการเสริมบารมี การช่วยให้สะดวกสบาย หรือ ความสนุกสนานบันเทิง ข่าวสารเหล่านี้ไม่ว่าจะให้คุณค่าในทางปฏิบัติหรือแม้แต่ความคิดก็สามารถหาได้จากสื่อสารมวลชน

4. ลักษณะเฉพาะของสื่อมวลชนต่างๆ ไปที่สามารถตอบสนองความต้องการคือ ผู้รับสารแต่ละคนจะหันเข้าหาลักษณะเฉพาะบางอย่างจากสื่อที่จะสนองความต้องการ และทำให้ตนเองเกิดความพึงพอใจ ความกลัว ความหวัง ฯลฯ จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเลือกใช้สื่อ

โรเจอร์และสเวนนิ่ง (Rogers and Sevenning, 1969 : 3) ให้คำนิยามว่า สื่อมวลชนนั้นคลุมถึงสื่อ 5 ประเภท คือ หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ วิทยุ นิตยสาร และโทรทัศน์ ดัชนีในการวัดการเปิดรับสื่อมวลชน จึงต้องประกอบด้วยจำนวนรายการวิทยุที่รับฟังต่อสัปดาห์ การอ่านหนังสือพิมพ์ต่อสัปดาห์ ภาพยนตร์ที่ดูต่อปีและอื่นๆ

สรุปได้ว่า การเปิดรับสื่อ คือความบ่อยครั้งในการเปิดรับ ระยะเวลา รวมถึงจำนวนสื่อในการเปิดรับด้วย

จากแนวความคิดดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ความเหงา ความอยากรู้อยากเห็น และการแสวงหาผลประโยชน์ ความกลัว และความหวัง มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเปิดรับ และการเลือกเปิดรับสื่อ ลักษณะ ดังกล่าว จะมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้รับ เช่น เพศ การศึกษา รายได้

จากการวิจัยของกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ ในปี 2528 พบว่า ร้อยละ 50 ของผู้สูงอายุในสังคมไทย ซึ่งใช้เวลาว่างโดยการอ่านหนังสือ ฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ สังสรรค์กับเพื่อนบ้าน และวิธีหาความรู้เพิ่มเติมที่สำคัญของผู้สูงอายุ คือ การฟังวิทยุ และดูโทรทัศน์

ทฤษฎีการเลือกและการแสวงหาข่าวสาร

วิลเบอร์ ชแรมม์ (Wilbur Schram, 1973) กล่าวถึงหลักทั่วไปของการเลือกความสำคัญของข่าวสารว่าขึ้นอยู่กับการใช้ความพยายามน้อยที่สุด (Least effect) และผลที่จะได้ (Promise of reward) ซึ่งอยู่ในรูปของสูตรการเลือกรับข่าวสารดังนี้

$$\text{การเลือกรับข่าวสาร} = \frac{\text{สิ่งตอบแทนที่คาดหวัง}}{\text{ความพยายามที่ต้องใช้}}$$

จากสูตรนี้จะเห็นได้ว่า คนเรามีแนวโน้มที่จะเปิดรับข่าวสารที่ใช้ความพยายามน้อย เช่น ข่าวสารต่างๆ ที่อยู่ใกล้ตัว สามารถเลือกรับได้ง่ายและมีสาระประโยชน์ต่อตนเอง ในการเลือกนั้น อาจมีสาเหตุอื่นอีก เช่น ประสบการณ์ต่างกัน ความสามารถในการประเมินสาระ ประโยชน์ของข่าวสาร สถานภาพ ตลอดจนจนสภาวะทางสังคมและจิตใจของแต่ละคนด้วย

กระบวนการเลือกเปรียบเสมือนเครื่องกรอง (Filters) ข่าวสารในการรับรู้ของมนุษย์เรา ซึ่งแตกต่างกันไปตามประสบการณ์ ความต้องการ ความเชื่อ ทศนคติ ความรู้สึกนึกคิด ฯลฯ ของแต่ละบุคคล ซึ่งประกอบด้วย การกลั่นกรอง 3 ขั้นตอนดังนี้ (พีระ จิระโสภณ, 2535)

1. การเลือกเปิดรับหรือเลือกสนใจ (Selective Exposure or Selective Attention) หมายถึง การที่ผู้รับสารจะเลือกสนใจหรือเปิดรับข่าวสารจากแหล่งหนึ่งแหล่งใด ที่มีอยู่ด้วยกันหลายแหล่ง เช่น เลือกฟังวิทยุสถานีใดสถานีหนึ่ง เลือกชมโทรทัศน์ช่องใดช่องหนึ่ง หรือ เลือกซื้อหนังสือพิมพ์ฉบับใดฉบับหนึ่ง

ทฤษฎีเกี่ยวกับการเลือกเปิดรับนี้ ได้มีการศึกษาวิจัยกันอย่างมาก และพบว่า การเลือกเปิดรับข่าวสารมีความสัมพันธ์กับปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการ เช่น ทศนคติเดิมของผู้รับสาร ตามทฤษฎีความไม่ลงรอยของความรู้ความเข้าใจ (Theory of Cognitive Dissonance) ของเฟสติงเจอร์ (Festinger, 1975) ที่กล่าวว่า บุคคลมักจะแสวงหาข่าวสาร เพื่อสนับสนุนทศนคติเดิมที่มีอยู่ และหลีกเลี่ยงข่าวสารที่ขัดแย้งกับความรู้สึคนึกคิดเดิมของตนเอง ทั้งนี้เพราะการได้รับข่าวสารใหม่ที่ไม่ลงรอยหรือสอดคล้องกับความรู้ความเข้าใจหรือทศนคติ ที่มีอยู่แล้ว จะเกิดภาวะทางจิตใจที่ไม่สมดุลหรือความไม่สบายใจที่เรียกว่า "Cognitive Dissonance" ดังนั้น เมื่อบุคคลใดจะตัดสินใจเรื่องหนึ่งเรื่องใดที่มีความได้เปรียบเสียเปรียบ บุคคลนั้นก็จะแสวงหาข่าวสารที่สนับสนุนการตัดสินใจนั้นๆ มากกว่าที่จะแสวงหา ข่าวสารที่ขัดกับสิ่งที่กระทำลงไป

2 การเลือกรับรู้หรือเลือกตีความ (Selective Perception or Selective Interpretation) เมื่อบุคคลเลือกเปิดรับข่าวสารจากแหล่งหนึ่งแหล่งใดแล้ว ก็เชื่อว่าข่าวสารนั้นจะถูกรับรู้เป็นไปตาม

เจตนาารมณ์ของผู้ส่งสารทั้งหมด ผู้รับสารแต่ละคนอาจจะตีความหมายข่าวสารขึ้นเดียวกันที่ส่งผ่านสื่อมวลชนไม่ตรงกัน ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ ความเชื่อ ความต้องการ ความคาดหวัง ตามสภาวะร่างกายหรืออารมณ์ในขณะนั้น เช่น การลดค่าเงินบาท บางคนมองว่าดี แต่บางคนมองว่าเป็นผลเสีย

3. การเลือกจดจำ (Selective Retention) เป็นแนวโน้มในการเลือกจดจำข่าวสารเฉพาะที่ตรงกับความสนใจ ความต้องการ และทัศนคติของตนเอง และมักจะลืมในสิ่งที่ตนไม่สนใจ หรือไม่เห็นด้วยได้ง่ายกว่า จากงานวิจัยของ ออลพอร์ท และโพสแมน (Allport and Postman) ที่ศึกษาถึงการถ่ายทอดข่าวลือจากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่ง พบว่า ผู้รับสารมักจะถ่ายทอด เรื่องราวต่อไปยังคนอื่นไม่ครบถ้วนเหมือนที่รับมา ทั้งนี้เพราะแต่ละคนเลือกจดจำ เฉพาะส่วนที่ตนเองเห็นว่าน่าสนใจเท่านั้น ส่วนที่เหลือมักจะถูกลืมหรือไม่นำไปถ่ายทอด

ชาร์ลส์ แอตกิน (Charles Atkin, 1973) กล่าวว่า บุคคลจะเลือกรับข่าวสารใด จากสื่อมวลชนนั้น ขึ้นอยู่กับการคาดคะเนเปรียบเทียบ ระหว่างผลรางวัลตอบแทน (reward value) กับ การลงทุนลงแรง (expenditures) และพันธะผูกพัน (liabilities)ที่จะตามมา ถ้าผลตอบแทนหรือผลประโยชน์ที่จะได้รับ สูงกว่าการลงทุนลงแรง หรือการต้องใช้ความพยายามที่จะรับรู้หรือทำความเข้าใจแล้ว บุคคลย่อมแสวงหาข่าวสารนั้น (information seeking) แต่ถ้าผลประโยชน์ที่ได้รับ น้อยกว่าการลงทุนลงแรง บุคคลก็อาจจะเฉยเมยต่อข่าวสารนั้น (information ignoring) ในกรณีที่บุคคลเห็นว่า การรับข่าวสารนั้น จะก่อให้เกิดพันธะผูกพัน เช่น ทำให้เกิดความไม่พอใจ หรือไม่สบายใจ ก็อาจจะใช้วิธีหลีกเลี่ยงข่าวสารนั้น (information avoidance) แต่ถ้าหากว่า ความพยายามที่จะหลีกเลี่ยง หรือไม่รับข่าวสารต้องลงทุนลงแรง มากกว่าการรับข่าวสารนั้น บุคคลอาจจะต้องยอมรับข่าวสารนั้นทั้งๆ ที่ไม่เต็มใจ (information yielding) อย่างเช่น ที่เรายอมดูโฆษณา ก็เพราะว่า หมุนไปช่องไหน ก็เจอแต่โฆษณาหรือซีเกียจเปลี่ยนช่อง การต้องการแสวงหาข่าวสารหรือต้องการสื่อมวลชนของปัจเจกบุคคลนั้น คือต้องการได้รับข่าวสาร (information) และความบันเทิง (entertainment)

ไฟรด์สัน (Friedson) โรเลย์ (Riley) และฟลาวเวอร์แมน (Flowerman) มีความเห็นว่าการแรงจูงใจที่ต้องการเป็นที่ยอมรับของสมาชิกภายในสังคม จะเป็นสิ่งที่ช่วยกำหนดความสนใจในการเปิดรับข่าวสารจากสื่อต่างๆ เพื่อสนองความต้องการของตน ปรากฎการณ์นี้ เมอร์ตัน (Merton) ไรท์ (Wright) และ แวปเปลส (Waples) เรียกว่า พฤติกรรมในการแสวงหาข่าวสาร หมายถึง ผู้รับข่าวสารจะเลือกรับข่าวสารจากสื่อใดนั้น เป็นไปตามบทบาทและสถานภาพ ในสังคมของผู้รับสาร และเหตุผลในการรับข่าวสาร ก็เพื่อนำไปเป็นหัวข้อในการสนทนา ซึ่งจะทำให้ผู้รับสารรู้สึกว่าคุณเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (อ้างใน ยูล เบญจรงค์กิจ, 2534)

สรุปได้ว่า การเลือกและแสวงหาข่าวสารนั้น นอกจากเพื่อสนับสนุนทัศนคติ หรือความคิดและความเข้าใจที่มีอยู่เดิมแล้ว ยังเป็นการแสวงหาเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ทางอื่นๆ เช่น เพื่อให้มีความรู้

ใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจแก้ปัญหา รวมทั้งเพื่อสนองความ สนใจส่วนบุคคล และเพื่อความบันเทิงใจด้วย การที่บุคคลใดจะตัดสินใจแสวงหาข่าวสาร หรือเฉยเมยต่อข่าวสาร ก็ขึ้นอยู่กับ การประเมินเปรียบเทียบถึงความพยายามที่ใช้และผล ตอบแทนในการที่จะรับรู้ข่าวสารใด ๆ ด้วย

ทฤษฎีการใช้สื่อเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจ (The Uses and Gratifications Theory)

แนวทางศึกษาในเรื่องการใช้สื่อเพื่อสนองความพึงพอใจของมนุษย์เป็นแนวคิดที่มีความเชื่อว่า ผู้รับสารเป็นผู้กำหนดว่า ตนต้องการอะไร สื่ออะไร และสารอะไร จึงจะสนองความพอใจของตนได้ เป็นการเน้นความสำคัญของผู้รับสารในฐานะผู้กระทำการสื่อสาร ผู้รับสารไม่ได้เป็น เพียงผู้รับเอา อิทธิพลจากสื่อมวลชนเท่านั้น หากแต่จะเลือกใช้สื่อและรับสารที่สามารถสนองความต้องการและ ความพอใจของตน แนวคิดนี้เป็นแนวคิดหนึ่งทางด้านการ สื่อสารในแง่ที่ผู้รับสาร คือตัวจักรที่ จะตัดสินใจ โดยอาศัยพื้นฐานความต้องการของตนเป็นหลัก (ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ, 2528)

ทฤษฎีการใช้สื่อเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจนี้ เป็นผลสืบเนื่องมาจากกระบวนการ ทางสังคมและจิตวิทยาของผู้ใช้ ทฤษฎีนี้อธิบายว่า นอกจากความต้องการขั้นพื้นฐาน 5 อย่างที่ มาสโลว์ (Maslow, 1954) กล่าวไว้ คือ ความต้องการทางร่างกาย ความต้องการปลอดภัย ความต้องการความรัก ความต้องการความนับถือ และความต้องการความสำเร็จในชีวิตแล้ว มนุษย์ยังมีความต้องการ อีกอย่างหนึ่ง คือความต้องการมีความรู้ความเข้าใจ (Need for Cognition) ซึ่งเป็นความต้องการ ที่จะแสวงหาระเบียบและความเข้าใจสภาวะแวดล้อมของตนเอง ความต้องการที่จะรู้นี้เป็นแรงผลักดัน ที่มนุษย์เราเรียนมาจากการอยู่ในสังคม การศึกษาแบบนี้เป็นการยอมรับว่ามนุษย์เราสนใจ แสวงหาข่าวสารต่างๆ จากสื่อมวลชน ไม่ใช่ถูกยัดเยียดข่าวสาร

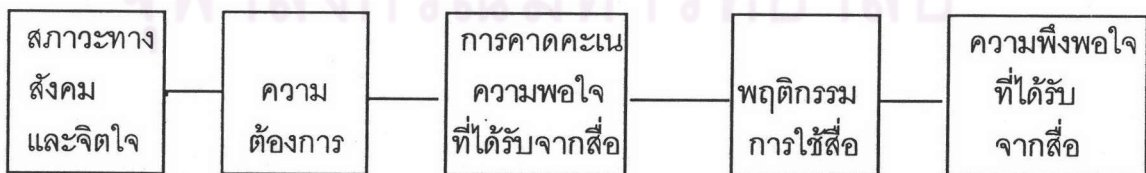
เสรี วงษ์มณฑา (2523) ได้สรุปการศึกษาสื่อมวลชนตามแนวของทฤษฎีการใช้เพื่อประโยชน์และความพึงพอใจดังนี้

1. มนุษย์สนใจและแสวงหาข่าวสาร ไม่ได้ถูกยัดเยียดให้อ่าน ดู หรือ ฟัง มนุษย์มีการเลือก การหลบหลีกข่าวสารได้ถ้าต้องการ
2. การใช้สื่อมวลชนของมนุษย์มีจุดมุ่งหมาย หรือเป้าหมาย (Goal - Directed)
3. สื่อสารมวลชนต้องแข่งขันกับสิ่งเร้าอื่นๆ อีกหลายอย่างที่อาจสนองความต้องการรับรู้ ของมนุษย์ได้
4. มนุษย์เป็นผู้กำหนดความต้องการของตนเองจากความสนใจแรงจูงใจที่เกิดขึ้นในกรณี ต่างๆกัน

แคทซ์และคณะ (1973) ได้สร้างมาตราวัดความต้องการทางด้านจิตวิทยา และสังคมของมนุษย์ (The Social and Psychological Needs) และความพึงพอใจจากการเปิดรับสื่อมวลชนขึ้นโดยนำเอาองค์ประกอบ 3 อย่างมารวมกัน เข้าเป็นความต้องการในด้านต่างๆ ได้แก่

1. Mode คือแบบหรือลักษณะของความต้องการเช่น
  - ต้องการให้เพิ่มมากขึ้น
  - ต้องการให้ลดน้อยลง
  - ต้องการให้ได้มา

2. Connection คือลักษณะจุดประสงค์ของการติดต่อของบุคคลกับสิ่งภายนอก คือ
  - การติดต่อเพื่อรับข่าวสาร ความรู้
  - การติดต่อเพื่อความพอใจ เพื่อประสบการณ์ทางอารมณ์
  - การติดต่อเพื่อความเชื่อถือ ความมั่นใจ ความมั่นคงและสถานภาพ
  - การติดต่อเพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์

3. Referent คือบุคคลหรือสิ่งภายนอกที่มนุษย์โยงการติดต่อไปสู่
  - ตนเอง
  - ครอบครัว
  - เพื่อนฝูง
  - สังคม รัฐบาล
  - ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม
  - โลก
  - สิ่งอ้างอิงภายนอกอื่นๆ ที่มีความหมายน้อยลง

องค์ประกอบต่างๆเกี่ยวกับแนวความคิดในเรื่องการใช้ประโยชน์และการได้รับความพึงพอใจจากสื่อมวลชนตามที่กล่าวมาอาจแสดงให้เห็นในรูปแบบจำลองได้ดังนี้

นอกจาก Katz แล้ว Blumler, McQuail และ Brown (1972) ได้สร้างชุดตัวแปร ความพึงพอใจไว้ 4 กลุ่ม คือ

1. ความเพลิตเพลิน (Diversion) ซึ่งจะออกมาในรูปแบบของการใช้สื่อเพื่อหลบหนีปัญหาประจำวัน และผ่อนคลายอารมณ์

2. มนุษย์สัมพันธ์ (Personal Relation) เพื่อให้มีเรื่องราวไปพูดคุยกับผู้อื่น หรือให้มีโอกาสใช้เวลาอยู่ร่วมกันครอบครัว
3. เอกลักษณ์ของปัจเจกบุคคล (Personal Identity) เช่น การอ้างอิง การค้นหา ความจริง และเพื่อให้ได้ข้อมูลมาเสริมความเชื่อ
4. ติดตามข่าวสาร (Surveillance)

McQuail และ คณะ (อ้างใน ศิริชัย ศิริกายะ และกาญจนา แก้วเทพ, 2531) ได้ศึกษาตัวแปรความต้องการของผู้รับสารจากสื่อมวลชนไว้ดังนี้

1. ความต้องการสารสนเทศ
  - เพื่อทราบถึงเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับตนเอง สภาพปัจจุบันที่อยู่รอบตัวและสังคม
  - เป็นเครื่องมือในการแสวงหาข้อแนะนำในการปฏิบัติ ความคิดเห็น และการตัดสินใจ
  - สนองความอยากรู้อยากเห็นและสนองความสนใจ
  - เป็นการเรียนรู้และศึกษาด้วยตนเอง
  - สร้างความรู้สึกที่มั่นคง
2. ความต้องการสร้างควมมีเอกลักษณ์ให้แก่บุคคล
  - ให้แรงเสริมแก่ค่านิยมส่วนบุคคล
  - ให้ตัวแบบทางพฤติกรรม
  - แสดงออกร่วมกับค่านิยมของคนอื่นๆ
  - มองทะลุภายในตนเอง
3. ความต้องการรวมตัวและปฏิสัมพันธ์ทางสังคม
  - มองทะลุเข้าไปในสภาพแวดล้อมของผู้อื่น
  - แสดงออกร่วมกับผู้อื่น และเกิดความรู้สึกในลักษณะที่เป็นเจ้าของ
  - นำไปใช้ในการสนทนาและปฏิสัมพันธ์ทางสังคม
  - ใช้แทนเพื่อน
  - ช่วยในการดำเนินตามบทบาททางสังคม
  - สร้างสายสัมพันธ์กับครอบครัว เพื่อน และสังคม
4. การต้องการความบันเทิง
  - การหลีกเลี่ยงหรือหลีกเลี่ยงจากปัญหาต่างๆ
  - การผ่อนคลาย
  - ได้วัฒนธรรมที่เป็นของแท้ ความสนุกสนานทางสุนทรียะ
  - ได้มีอะไรทำเพื่อใช้เวลาให้หมดไป
  - ปลดปล่อยอารมณ์
  - เป็นการกระตุ้นทางเพศ

ในการศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้ถึงประโยชน์จากการใช้สื่อนั้น Kippax และ Murray (1980) ได้ทำการศึกษากับชาวออสเตรเลีย โดยพัฒนามาจากรูปแบบการศึกษาของ Katz และคณะในปี 1973 ของ MaQail และ คณะในปี 1972 และของ Robinson ในปี 1972 ซึ่งนอกจากจะเน้นเรื่องของการใช้สื่อและความพึงพอใจแล้ว ยังได้เพิ่มเติมเรื่องของการรับรู้ถึงประโยชน์ของสื่อและเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับกลุ่มที่ทำการศึกษาในส่วนของ "ความต้องการ" ซึ่งเป็นตัวแปรหนึ่งที่ศึกษานั้น ได้กำหนดขึ้นให้สอดคล้องกับสภาพสังคม และลักษณะของชาวออสเตรเลีย ผู้ตอบคำถามต้องให้ค่าความสำคัญของความต้องการแต่ละข้อ ในระดับ 1-4 ตั้งแต่ "สำคัญ" ถึง "ไม่มีความสำคัญเลย"

จากการศึกษายังพบอีกว่า ปริมาณการใช้สื่อมีความสัมพันธ์กับการรับรู้ถึงประโยชน์ของสื่อนั้นๆ ยกเว้นสื่อสิ่งพิมพ์ แต่ต้องคำนึงถึงตัวแปรอื่นๆ ซึ่งอาจมีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ดังกล่าวด้วย อาทิ ตัวแปรด้านประชากร ซึ่งสามารถเชื่อมโยงถึงการรับรู้ถึงประโยชน์และการใช้สื่อ และถึงแม้ว่าสื่อจะมีใช้เพียงแหล่งเดียวที่ตอบสนองความต้องการต่างๆ แต่สื่อยังมีบทบาทสำคัญในชีวิตของผู้คน

ผลจากการศึกษาได้กล่าวถึง

1. ปัจจัยด้านประชากร เช่น เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ เป็นตัวกำหนด การใช้สื่อและการรับรู้ในคุณประโยชน์ของสื่อ
2. คนที่มีระดับการศึกษาสูง จะเลือกใช้สื่อมากกว่าคนที่มีการศึกษาต่ำ
3. กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่มีการเลือกใช้สื่ออย่างมีจุดมุ่งหมาย และเข้าใจถึงคุณประโยชน์ของสื่อ

สรุปว่า ความต้องการในการใช้สื่อมีความสัมพันธ์กับการรับรู้ในคุณประโยชน์ของสื่อและปัจจัยด้านตัวบุคคลมีอิทธิพลต่อการเลือกใช้สื่อด้วย

ผลของการสื่อสารมวลชนในแนวทฤษฎีนี้ จึงขึ้นอยู่กับความต้องการหรือแรงจูงใจที่มาจากปัจจัยทางกายภาพและปัจจัยทางจิตวิทยาของผู้ใช้สื่อที่มีต่อข่าวสารต่างๆ ที่ส่งผ่านมาทางสื่อมวลชน ซึ่งแต่ละบุคคลย่อมมีความต้องการในการใช้ข่าวสารสนองตอบความพึงพอใจด้วยเหตุผลที่ต่างกัน

ผู้สูงอายุถือเป็นกลุ่มผู้รับสารและอยู่ในฐานะเป็นผู้เลือกใช้สื่อประเภทต่างๆ สามารถเลือกเนื้อหาเพื่อสนองตอบความต้องการของตนเองได้ การเลือกบริโภคสื่อมวลชนจึงขึ้นอยู่กับความต้องการหรือความพึงพอใจและประโยชน์ที่ได้รับ แต่แต่ละบุคคลย่อมมีความต้องการใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชนเพื่อสนองความพึงพอใจของตนเองด้วยเหตุผลต่างๆ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเกี่ยวกับลักษณะประชากรกับการเปิดรับและใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชน

งานวิจัยในต่างประเทศ

โจเซฟ แคลปเปอร์ (Joseph Klapper, 1960) ศึกษาถึงความพึงพอใจในการใช้สื่อของแม่บ้านชาวอเมริกัน ถึงการเลือกรับฟังรายการละครทางวิทยุ พบว่าการฟังรายการละครวิทยุตอบสนองความต้องการโดยการระบายอารมณ์ และทำให้ได้เรียนรู้ชีวิต และวิธีการที่จะจัดการกับปัญหาชีวิตของตน

72/25

คัมสตอร์ค (Comstock, 1978) และคณะ อธิบายว่า การเลือกเปิดรับสื่อมวลชน และระดับของการศึกษามีความสัมพันธ์กันในทางบวกกับการเปิดรับข่าว

โรบินสัน (Robinson, J.P., 1972) พบว่า ระดับการศึกษาของผู้รับสาร มีความสัมพันธ์กับการใช้สื่อ และระดับความรู้ทางด้านข้อมูลข่าวสารของบุคคล หมายถึง คนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน จะมีการใช้สื่อและมีระดับความรู้ในเรื่องข้อมูลข่าวสารต่างกัน คือ คนที่มีความรู้สูงจะเพิ่มพูนความรู้ของตน ให้มากขึ้น โดยการใช้สื่อมวลชน

ชแรมม์และไวท์ (Schramm & White, 1949) ศึกษาการเปิดรับสารของผู้รับสารในสังคม อเมริกันว่า ผู้ที่มีรายได้สูงมักเป็นผู้นิยมเปิดรับสื่อสิ่งพิมพ์ และนิยมเนื้อหาที่ค่อนข้างหนัก ไม่ค่อยสนใจเนื้อหา ด้านความบันเทิง

แมคเนลลีย์ และคณะ (McNelly, 1964) พบว่าคนที่มีฐานะดีและมีการศึกษาสูง เป็นกลุ่มคนที่ได้รับข่าวสารที่มีเนื้อหาสาระจากสื่อมวลชนมากที่สุด รายได้ของคนย่อมเป็นเครื่องกำหนดความต้องการของคน ตลอดจนกำหนดความคิดของคน เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ และพฤติกรรมต่างๆ คนต่างเชื้อชาติกันย่อมมีวัฒนธรรม ของแต่ละเชื้อชาติที่คอยกำกับค่านิยม

72/25

กรีนเบิร์กและ คูมาตา (Bradley S.Greenberg and Hideya Kumata, 1968) พบว่า ระดับการศึกษาและรายได้ของครอบครัว มีความสัมพันธ์กับเวลาที่ใช้ในการฟังวิทยุ โดยตัวแปรทั้งสองเป็นตัวแปรที่มาก่อน และถ้า ตัวแปรทั้งสองร่วมกันจะสามารถบอกพฤติกรรมการใช้เวลากับสื่อวิทยุได้มาก กว่าตัวแปรแต่ละตัวโดดๆ และยังได้ พบอีกว่า พฤติกรรมของผู้รับสาร ในขณะที่ดูโทรทัศน์ เพศชายมักจะเกิดขึ้นในขณะที่พักผ่อน แต่เพศหญิงมักจะดูไป พร้อมกับทำงานอื่นๆ

๒๖๕
 เซลฟ์ (Charles C. Self, 1988) กล่าวว่า การศึกษาและรายได้เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลในการทำนายพฤติกรรมกรรมการเลือกใช้สื่อ

๒๖๕
 ซอย และ เบคเบอร์ (Choi, Hyeon Cheol and Becker, Samuel L., 1987) กล่าวในรายงานผลการศึกษากลับกับการใช้สื่อว่า มีการศึกษาหลายชิ้นที่แสดงให้เห็นว่า การศึกษามีผลในทางบวกต่อการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ และมีผลทางลบต่อการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หมายความว่า คนยิ่งมีการศึกษาสูงจะยิ่งอ่านหนังสือมาก แต่ถ้ามีการศึกษาต่ำ จะดูโทรทัศน์หรือฟังวิทยุมาก

๒๖๕
 เวนเนอร์ (L.A. Wenner, 1982) ได้ศึกษาถึงความคาดหวังกับความพึงพอใจที่ได้รับ พบว่าความพึงพอใจในด้านต่าง ๆ เช่น ความรู้ ความบันเทิง จะมีความสัมพันธ์กับความคาดหวังในเรื่องเดียวกัน และไม่มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังในเรื่องต่างกัน

๒๖๕
 พาล์มกรีนและเรย์เบิร์น (Palmgreen and Rayburn, 1982) ได้วิจัยเกี่ยวกับการใช้สื่อเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจในการเปิดรับสื่อโทรทัศน์ โดยศึกษาความคาดหวังและความพึงพอใจในการชมโทรทัศน์ด้านการศึกษาพบว่าความคาดหวังและความพึงพอใจของผู้ชมมีความแตกต่างกันสูง และมีความสัมพันธ์ในเชิงลบ คือความคาดหวังสูง - ความพึงพอใจต่ำ หรือ ความคาดหวังต่ำ - ความพึงพอใจสูง

๒๖๕
 แมคแนลลี และ ฟอนซีกา (McNally and Fonseca, 1964) พบว่าสื่อสิ่งพิมพ์ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในข่าวสารการเมืองได้ดีกว่าสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และพบว่าฐานะทางเศรษฐกิจไม่มีผลต่อการสนใจในข่าวสารการเมือง

๒๖๕
 แม็คคอมบ์และมัลลินส์ (McCombs and Mullins, 1973) ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษ การใช้สื่อมวลชน และความสนใจทางการเมือง พบว่า การศึกษามีความสัมพันธ์โดยตรงกับการใช้สื่อมวลชน และการใช้สื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับ ความสนใจทางการเมือง แต่การศึกษามีความสัมพันธ์กับความสนใจทางการเมืองโดยทางอ้อม หมายความว่า การใช้สื่อมวลชนมีมากในหมู่ผู้มีการศึกษาสูง จึงทำให้เขาสนใจในข่าวสารการเมือง แต่ความสัมพันธ์โดยตรงระหว่างการศึกษากับความสนใจทางการเมืองโดยไม่ผ่านสื่อมวลชน ไม่มี จากการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าการศึกษาคือตัวกำหนดการใช้สื่อมวลชน แต่ไม่ได้เป็นตัวกำหนด ความสนใจทางการเมือง

๒๖๕
 มารีลิก (Rer Malik, 1990) ได้กล่าวถึงผลการศึกษา โดย A.C. Nielsen Company ว่าคนอเมริกันเลือกดูรายการโทรทัศน์แตกต่างกันไปตามการผ่อนคลายและสภาวะทางจิตใจ การดูโทรทัศน์เป็นการพักผ่อนที่ไม่ต้องใช้สิ่งแวดล้อมหรือความพยายามมากเท่ากับการอ่านหนังสือ

เซียร์ และ ฟรีดแมน (Sears and Freedman, 1967) พบว่ากลุ่มตัวแปรทางด้านบุคคลที่เป็นตัวทำนาย พฤติกรรมการเปิดรับสื่อมวลชนที่ดีที่สุดคือ ระดับการศึกษา และระดับชั้น ทางสังคม ซึ่งในเรื่องระดับชั้นทางสังคม ใช้อาชีพเป็นเครื่องชี้ได้

งานวิจัยในประเทศ

จากการศึกษาบทบาทของสื่อมวลชนต่อการศึกษาของชาวบ้าน โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2518 พบว่า เพศชายฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ อ่านหนังสือพิมพ์มากกว่าเพศหญิง ประเภทของสื่อไม่มีความสัมพันธ์กับเพศ ถ้าพิจารณาตามเพศโดยไม่คำนึงถึงประเภทของสื่อ ปรากฏว่าเพศชายให้ค่าความสำคัญของสื่อทุกประเภทโดยเฉลี่ยสูงกว่าเพศหญิง แต่ถ้าพิจารณาค่าความสำคัญของสื่อแต่ละประเภทของเพศชายและหญิงมีค่าใกล้เคียงกัน

✓ ศิราณี อนุศิลาชาญ (2530) ศึกษาการใช้สื่อและการรับรู้ในประโยชน์ของสาระข่าวสารภายหลังการรู้หนังสือใหม่ของผู้ร่วมโครงการ 2 ระยะ พบว่า การใช้สื่อแต่ละประเภทยังมีความสัมพันธ์กับการรับรู้ในสาระประโยชน์ของข่าวสารการรู้หนังสือมีอิทธิพลให้การใช้สื่อแต่ละประเภทเพิ่มขึ้น และการรับรู้ในสาระประโยชน์ของข่าวสารที่ได้รับจากสื่อในช่วงระยะที่ประชากรยังไม่มีความสามารถในการอ่านและเขียนหนังสือมีความแตกต่างจากช่วงที่ประชากรมีความสามารถในการอ่านและเขียนหนังสือ ตลอดจนปัจจัยบุคคล เป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยสนับสนุนให้ผู้รู้หนังสือใหม่และมีการรับรู้ในสาระประโยชน์ของข่าวสารดีขึ้น

✓ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ และสุพัตรา เพชรธนี (2626) ได้ศึกษาบทบาทของสื่อมวลชนที่มีต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่จะดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุและอ่านหนังสือพิมพ์ทุก ๆ วัน หรือเกือบทุกวัน และปริมาณการรับสื่อ ทั้งสามน่านพอสมควรรับสื่อโทรทัศน์และวิทยุขึ้น เพื่อการบันเทิงมากกว่าหนังสือพิมพ์ ซึ่งหนักไปในการให้ข่าวสารความรู้ และมีบทบาทต่อคนทุกชั้นทุกระดับการศึกษา และทุกอาชีพ รองจากโทรทัศน์

✓ ศิริชัย ศิริภาวะ (2525) ได้ศึกษาเรื่อง สื่อมวลชนเพื่อการพัฒนาในเขตเมืองป็นชนบท ในเขตอำเภอคลองหลวง และอำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี พบว่าความมากน้อยของการเปิดรับสื่อมวลชนขึ้นอยู่กับความแตกต่างของ ค่านิยม ระดับการศึกษา อาชีพ และระดับสถานภาพทางเศรษฐกิจ

✓ กุณฑลรัตน์ รัตนสิงห์ (2529) ศึกษาความต้องการรายการวิทยุกระจายเสียงสำหรับการศึกษาของประชาชนในกรุงเทพมหานคร พบว่า รายการที่มีผู้ฟังมากที่สุดคือรายการเกี่ยวกับความรู้เรื่อง การเมือง ศาสนา สุขภาพ และต้องการให้เพิ่มเนื้อหาในเรื่องเกี่ยวกับอาชีพ เช่น งานช่าง ฝีมือและ อุตสาหกรรม ในครัวเรือน รายการส่งเสริมการท่องเที่ยว มีการจัดน้อยแต่ประชาชนฟังมาก รายการบันเทิงที่สนใจคือ เพลงไทยสากลและเพลงลูกทุ่ง

✓ ยุกพล เบ็ญจรงค์กิจ (2528) ได้วิจัยเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิต ความต้องการและการใช้ประโยชน์จากรายการโทรทัศน์ของผู้ชม เพื่อศึกษาค้นคว้าความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ในชีวิต และการเปลี่ยนแปลงความต้องการเช่นว่านี้ ยังเป็นผลให้การชมรายการโทรทัศน์เปลี่ยนแปลงไปด้วย นั่นคือ การนำเอาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตของบุคคล มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของการใช้สื่อโทรทัศน์ด้วย

✓ เทียนฉาย กิระนันท์ (2528) ได้ทำรายงานการวิจัยโครงการสำรวจสภาวะทางเศรษฐกิจสังคมและประชาชนของกรุงเทพมหานคร ในเรื่องเกี่ยวกับการเปิดรับสื่อสารมวลชนของคนกรุงเทพฯ พบว่าโทรทัศน์เป็นสื่อที่นิยมมากที่สุด ไม่ว่าจะป็นรายการอะไรก็ตาม รองลงมาคือ วิทยุและหนังสือพิมพ์ แต่จะนิยมอ่านหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับรายการบันเทิง การศึกษา ธุรกิจ อุตสาหกรรมและกีฬา แต่ถ้าเป็นรายการประเภทอื่นจะฟังวิทยุ

✓ วิชรียา อานามวัฒน์ (2523) ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการเปิดรับสื่อโทรทัศน์เพื่อการใช้ประโยชน์และการตอบสนองความต้องการ: ศึกษาเฉพาะกรณีรายการธรรมะพระพยอมกับนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาที่มีเพศต่างกัน มีการนำรายการธรรมะพระพยอมไปใช้ประโยชน์แตกต่างกัน

✓ ชิบ จิตนิยม (2534) ได้ศึกษาเรื่อง "ความต้องการข่าวสาร การใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจของกลุ่มประชาชนผู้ใช้บริการเคเบิลทีวี พบว่า ระดับความพอใจต่อประเภท และคุณภาพของรายการมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการรับชมรายการ กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่มีความพอใจสูง ต่อประเภท และคุณภาพรายการ จะให้เวลาในการรับชมรายการมากกว่า กลุ่มที่มีความพอใจในระดับต่ำ

วิยดา เกียวกุล (2538) ศึกษาเรื่อง การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากการเปิดรับรายการข่าวทางโทรทัศน์ของประชาชนในกรุงเทพมหานคร พบว่า ประชาชนในกรุงเทพมหานครที่มีเพศต่างกัน มีการนำสิ่งที่ได้รับจากการชมข่าวโทรทัศน์ไปใช้ประโยชน์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

งานวิจัยเกี่ยวกับผู้สูงอายุกับการเปิดรับสื่อ

งานวิจัยในต่างประเทศ

รูบิน (A.M.Rubin, 1981) ได้ศึกษาพบว่า ผู้ชมสูงอายุมีความคาดหวังเกี่ยวกับประโยชน์จากการใช้สื่อโทรทัศน์สูง เช่น ถ้ามีความตั้งใจจะติดตามข่าวทางการเมือง ก็จะเลือกดูรายการที่มีเนื้อหาสาระมากกว่ากลุ่มอื่นๆ และยังมีความสัมพันธ์ในเชิงลบระหว่างผู้ที่มีความตั้งใจจะใช้สื่อมาเวลากับการดูรายการข่าวทางโทรทัศน์

สแตนเนอร์ (Steiner, 1963) พบว่า ผู้ที่มีการศึกษาสูงไม่ค่อยนิยมดูโทรทัศน์มากนัก และยังพบความแตกต่างเกี่ยวกับเนื้อหาที่ผู้รับสารนิยมรับจากสื่อด้วย คนที่มีการศึกษาสูง และมีอายุมากนิยมเปิดรับข่าวและเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสาธารณชน มากกว่ากลุ่มที่มีการศึกษาน้อยและอายุน้อย

เนลสัน (Nielsen, 1974) พบว่าคนเราเมื่อมีอายุมากขึ้น ปริมาณการอ่านหนังสือพิมพ์จะลดลงเล็กน้อย อาจเนื่องมาจากสายตาเลื่องมลง แต่ปริมาณการดูโทรทัศน์เพิ่มมากขึ้น ได้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอายุและปริมาณการชมโทรทัศน์ของคนสูงอายุ ว่าเพิ่มขึ้นเฉลี่ยวันละ 4.6 - 5 ชั่วโมง สำหรับการอ่านหนังสือพิมพ์ มีลักษณะเพิ่มขึ้นหรือลดลงในตนเองเดียวกัน

แฮนเดล (Handel, 1950) พบว่าในหมู่ผู้สูงวัยที่มีการศึกษาสูงการชมภาพยนตร์จะมี น้อยมาก

จอห์น ซี หว่าง (John C. Hwang, 1977) ได้ทำวิจัยเรื่องผู้สูงอายุกับสื่อมวลชน พบว่าผู้สูงอายุโดยทั่วไปนิยมเปิดรับสื่อวิทยุและโทรทัศน์ รองลงมาคือหนังสือพิมพ์ ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์ในทางลบกับการดูรายการธรรมะและละครทางโทรทัศน์ และนิยมเปิดรับสื่อโทรทัศน์ไว้เป็นเพื่อนแก้เหงา

งานวิจัยในประเทศ

ศิริวรรณ ศิริบุญ (2538) ได้ศึกษาถึงความบ่อยครั้งของการฟังรายการศาสนาทางวิทยุและดูรายการศาสนาทางโทรทัศน์ ในเรื่อง ผู้สูงอายุไทยกับศาสนา พบว่า ผู้สูงอายุที่มีอายุน้อยฟังรายการศาสนาทางวิทยุและดูรายการทางโทรทัศน์ บ่อยครั้งกว่าผู้สูงอายุที่มีอายุมากกว่า การที่ผู้สูงอายุที่มีอายุมากไม่ฟังและดูรายการศาสนา ในสัดส่วนที่ค่อนข้างสูง อาจเป็นเพราะว่าผู้สูงอายุที่มีอายุมากอาจมีปัญหาทางด้านสุขภาพที่เกี่ยวกับการมองเห็นและการได้ยิน ผู้สูงอายุ

เพศชายและหญิงไม่มีความแตกต่างกันมากนักในเรื่องที่เกี่ยวกับ พฤติกรรมการดูรายการ วิทยาศาสตร์ทางโทรทัศน์ แต่ในกลุ่มของผู้สูงอายุที่ฟังรายการวิทยาศาสตร์ทางวิทยุพบว่า ผู้สูงอายุเพศชาย ฟังรายการวิทยาศาสตร์ทางวิทยุเป็นประจำ ในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้สูงอายุเพศหญิง ผู้สูงอายุที่เป็นโสด เป็นกลุ่มที่ไม่ฟังรายการวิทยาศาสตร์ทางวิทยุเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุด นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้สูงอายุที่แต่งงาน และอยู่กับคู่สมรสเป็นกลุ่มที่ฟังรายการวิทยาศาสตร์ทางวิทยุเป็นประจำในสัดส่วนที่สูงที่สุด แต่ ผู้สูงอายุ ที่เป็นโสด ผู้สูงอายุที่ย่าร้าง และแยกกันอยู่กับคู่สมรส กลับเป็นกลุ่มที่ดูรายการวิทยาศาสตร์ ทางโทรทัศน์ในสัดส่วนที่ค่อนข้างสูง

สุวรรณี พลับพลาทอง (2522) ได้ศึกษาถึงความทันสมัยและภาพพจน์ของตนเองของ คนชราในกรุงเทพมหานคร พบว่า ลักษณะพื้นฐานทางสังคม ซึ่งมีเพศ ระดับการศึกษา ฐานะทาง เศรษฐกิจ มีความสัมพันธ์กับความทันสมัยในด้านการเปิดรับข่าวสาร ความสนใจในเหตุการณ์ปัจจุบัน และการยอมรับความคิดใหม่ ๆ และพบว่าเพศชาย มีความทันสมัยกว่าเพศหญิง

วิรัช แฉ้วสกุล (2527) ศึกษาเรื่องความต้องการทางการศึกษานอกโรงเรียนของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุต้องการให้การถ่ายทอดรายการที่เป็นกิจกรรมทางการศึกษานอกโรงเรียนทางโทรทัศน์ และวิทยุ และต้องการคู่มือและเอกสาร สิ่งพิมพ์ต่างๆ และพบว่าตำแหน่งหน้าที่ครั้งสุดท้ายทาง ราชการ ก่อนเกษียณมีความสัมพันธ์กับความรู้และทักษะใหม่เพื่องานอดิเรก

✓ จากข้อมูลโครงการวิจัยผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และประชากรผู้สูงอายุใน ประเทศไทย, 2529 พบว่า ผู้สูงอายุในเขตเมืองมีสัดส่วนการดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ และอ่านหนังสือพิมพ์ สูงกว่า ผู้สูงอายุที่อยู่ในชนบท ซึ่งอาจเป็นเพราะการอยู่ในเมืองสามารถเข้าถึงสื่อมวลชนได้ง่ายกว่าในชนบท และสัดส่วนของผู้สูงอายุที่อ่านหนังสือในชนบทมีน้อยกว่าการดูโทรทัศน์และฟังวิทยุ ทั้งนี้เนื่องจาก ส่วนใหญ่ของผู้สูงอายุไทยไม่มีการศึกษาประกอบกับปัญหาเรื่องสายตา จึงทำให้สัดส่วนของ ผู้สูงอายุ อ่านหนังสือค่อนข้างต่ำ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย